

NAJPRIJE SE OVDJE GLAGOLJALO

DU'm

DUBROVAČKI MUZEJI
ARHEOLOŠKI MUZEJI
DUBROVNIK MUSEUMS
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

DU'm

DUBROVAČKI MUZEJI
ARHEOLOŠKI MUZEJI
DUBROVNIK MUSEUMS
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

NAJPRIJE SE OVDJE GLAGOLJALO

Edukativni vodič uz izložbu
Ranosrednjovjekovna skulptura u Dubrovniku i okolici

Biblioteka Pavlin i Đivov Vremeplov

Predromanička crkvice

Svima je poznato da se najbolje uči vizualno, a da igra uvijek motivira. Zato smo kao didaktički materijal za vas pripremili i radionicu vezanu uz ovo izdanje, pod naslovom *Najprije se ovdje glagoljalo*, gdje se pojmovi o kojima je riječ slažu na magnetnu ploču s pomoću magnetskih kartica, na kojima su slova napisana najstarijim hrvatskim pismom – glagoljicom. Zašto smo se odlučili za glagoljicu? Povod za to su dva vrijedna arheološka nalaza, koji se ne spominju u školskim udžbenicima. Riječ je o natpisima koji su pronađeni u Župi dubrovačkoj i u Konavlima, a nastali su otprilike u isto vrijeme kada i Bašćanska ploča. Osim toga, kako je velik broj predmeta na izložbi *Ranosrednjovjekovna skulptura u Dubrovniku i okolici* iz razdoblja od 9. do 12. stoljeća, a to je vrijeme hrvatskih narodnih vladara, držali smo korisnim i taj dio hrvatske nacionalne povijesti povezati s našim najstarijim pismom. Edukativni vodič također ima mjesto predviđeno za ispisivanje pojmova i vježbanje slova na glagoljici. Nadamo se da će ovaj vodič razviti ljubav prema arheologiji i iznjedrili neke nove poznate arheologe te pridonijeti boljem razumijevanju izložbe.

Naš Arheološki muzej čuva vrijedno arheološko blago koje se ne može izložiti jer Muzej još nema zgradu za stalni postav. Izložba *Ranosrednjovjekovna skulptura u Dubrovniku i okolici* vodi nas kroz prošlost Dubrovnika i njegove okolice i pokazuje nam kako je bila opremljena unutrašnjost crkava u doba predromanike i romanike.

Predromanika je stilsko razdoblje umjetnosti od kraja 6. do početka 10. stoljeća. Tada dolazi do stapanja antičke kulture, kršćanstva i kulture naroda koji su se tijekom velike seobe naroda nastanili na prostoru Zapadnoga Rimskog Carstva. To je i vrijeme doseljenja Hrvata na današnje područje, njihova pokrštavanja, osnivanja prvih hrvatskih kneževina, a imena nekih od tih knezova, primjerice Višeslava, Branimira, Domagoja, ostala su uklesana u crkvicama koje su oni dali graditi. Tada se prvi put spominje »zemlja kojom vladaju Hrvati«.

Romanika se kao stil razvija nakon predromanike i traje od 10. do 13. stoljeća. Tada se grade veće crkve, pa je tako u Dubrovniku izgrađena velebna katedrala, koju su arheolozi pronašli u podzemlju današnje katedrale.

Draga djeco, nastavnici i roditelji!

Zbog velikoga zanimanja koje ste tijekom nekoliko zadnjih nastavnih godina pokazali za izložbu *Ranosrednjovjekovna skulptura u Dubrovniku i okolici* u tvrđavi Revelin, odlučili smo olakšati vam njezino razgledavanje. Naime, predmetne legende uz navedenu izložbu učinili smo razumljivijima na taj način da smo sve nepoznate ili nedovoljno poznate pojmove, koji se pojavljuju na njima, skupili na jednome mjestu i objasnili. Povratne informacije koje su dolazile do nas o tome da su eksponati na izložbi i njihovi nazivi uglavnom nepoznati djeci školskog uzrasta, a i većem dijelu odrasle populacije, navele su nas da osmislimo ovaj edukativni vodič.

Svako nerazumijevanje vodi prema nezainteresiranosti, strahu i otporu za buduće razgledavanje, kako ovih tako i ostalih muzejskih izložbi. Zajednički cilj i nama muzejskim djelatnicima, kao i vama, trebao bi biti mogućnost samostalnog iščitavanja legendi pri idućem posjetu i upoznavanje s novim pojmovima. Nadamo se da ćete ubuduće nakon čitanja samostalno moći prepoznati dijelove kamenoga crkvenog namještaja i kamene arhitektonske plastike te ovladati značenjima pojmova, kao što su primjerice: arheologija, arhitrav, apsida, ciborij, epigrafija, impost, kapitel i drugi.

Starohrvatske (predromaničke) crkve bile su opremljene kamenim namještajem. Taj namještaj, kao i pojedini arhitektonski elementi crkava ujedno predstavljaju skulpturu ranoga srednjeg vijeka na hrvatskom tlu. Motivi na crkvenom namještaju bili su obojeni modrom, crvenom i zlatnom bojom, koja se u tragovima sačuvala samo na rijetkim primjercima. Ono što hrvatskoj predromaničkoj skulpturi daje posebno značenje nije samo likovna dekoracija nego su to i natpisi na pojedinim elementima crkvenog namještaja, pa je pismenost u tom razdoblju neodvojiva od skulpture.

Nastanak i razvoj Dubrovnika

Srednjovjekovni grad Dubrovnik nastao je na poluotoku koji je zatvarao duboku uvalu, prikladno mjesto za stvaranje luke u neposrednoj blizini antičkog Epidaura, današnjeg Cavtata. Prostor poluotoka bio je pogodan za obranu i kontrolu plovidbe uzduž Jadranske obale.

Prvi tragovi čovjekova boravka na strmim hridima iznad mora datiraju još iz doba prapovijesti. Prostor na kojemu je podignut Dubrovnik naseljen je u razdoblju antike, istodobno kao i Epidaur. Tu je bilo sjecište morskih i kopnenih putova, na kojem je nastala sigurna luka i odmorište za brodove, koja je zbog svojega povoljnog položaja polako preuzimala dominaciju na tome području. Rezultati arheoloških istraživanja na prostoru iza katedrale, Kneževa dvora i staroga Porta uputili su na postojanje antičkog naselja prije dolaska Slavena.

Na najvišem dijelu poluotoka nalazilo se najstarije srednjovjekovno naselje i najmanji seksterij (manja teritorijalna jedinica u srednjem vijeku – četvrt), zvan **KAŠTIO (Kaštel)**. Nastao je na mjestu bizantskoga utvrđenja, kastruma, podignutoga u 6. stoljeću, kada je Bizant imao prevlast na Jadranu, a upravo to mjesto bilo je čvrsta kontrolna točka za plovidbu i trgovinu.

Najstarija crkva unutar Kaštela bila je posvećena svetima Sergiju i Bakhu, njegovim prvim zaštitnicima. U njegovoj blizini poslije su podignuti samostani sv. Marije i sv. Andrije.

Grad se tijekom stoljećâ širio, pa je prvo gradsko proširenje ispod Kaštela bio seksterij **SV. PETAR**, koji je dobio ime po monumentalnome crkvenom zdanju, crkvi sv. Petra Velikoga, podignutoj u 10 stoljeću. Ta crkva, s pripadajućom kriptom, poznata je po pleternoj skulpturi iznimne kvalitete. Sljedeće proširenje grada bilo je prema istoku, na predjel koji nazivamo **PUSTIJERNA**, a upravo se tamo tijekom 10. stoljeća premješta središte življenja. U tome gradskom predjelu najvažnija i najbogatija pleternom ornamentikom jest crkva sv. Stjepana, nastala na prijelazu iz 8. u 9. stoljeće. Tu crkvicu znamo po legendi o našem parcu, sv. Vlahu, koji se u njoj ukazao don Stojku 972. godine, a i Konstantin Porfirogenet za nju kaže da se nalazi u sredini grada. Na Pustijerni je početkom 17. stoljeća na mjestu starije crkve sv. Ivana iz 9. stoljeća sagrađena crkva Gospe od Karmena, po kojoj je cijeli predjel dobio ime. Seksterij **SV. VLAHO** dobio je ime po prvoj crkvi izgrađenoj u slavu našega parca.

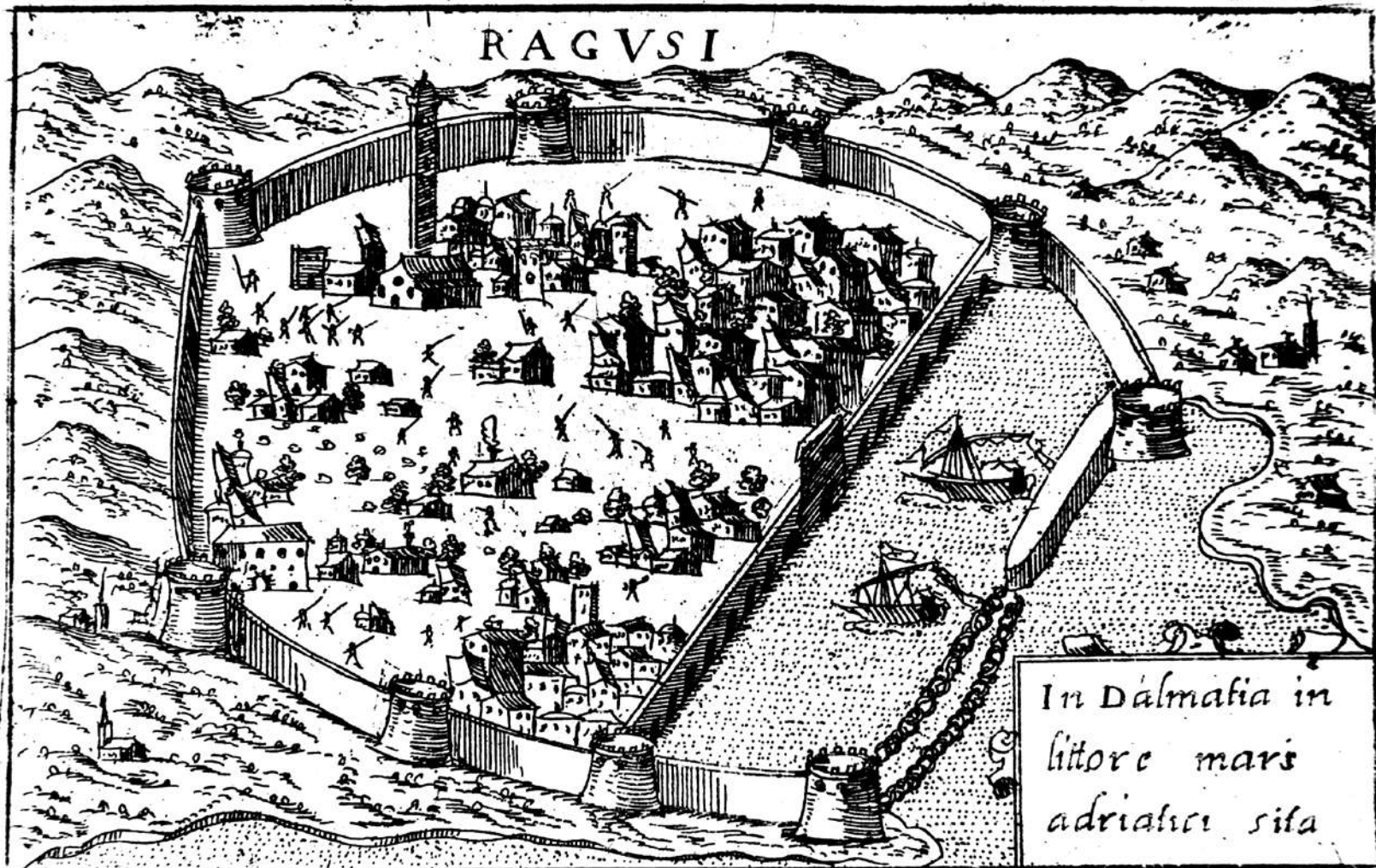
Nedaleko od ovoga dijela grada nastao je još jedan seksterij, koji se naziva **SV. MARIJA**. Teško

je sa sigurnošću definirati njegove granice, ali možemo ga smjestiti negdje u blizinu Kneževa dvora i katedrale. Rezultati arheoloških istraživanja, koja su provedena ispod katedrale nakon razornog potresa 1979. godine, otkrili su, između ostaloga, kasnoantički zid i dvije starije katedrale, bizantsku i romaničku. O monumentalnoj romaničkoj katedrali iz 12. stoljeća pisali su mnogi dubrovački pisci, opisujući ju kao zdanje kojem nije bilo premca u cijelome Iliriku. Kako se grad razvijao i rastao, javila se i potreba za proširenjem teritorija, pa se tijekom 12. i 13. stoljeća nasipava prostor nekadašnje luke. Dolazi do povezivanja naselja na poluotoku (*hridi Lave*) s naseljima na padinama Srđa, koja su u kontinuitetu naseljena stoljećima.

Od naseljenih jezgri oko crkvice Gospe Signate i sv. Nikole nastao je posljednji seksterij, nazvan **SV. NIKOLA** ili **PRIJEKO**. Obuhvaćao je cijelo područje Prijekoga, od Place do sjevernih gradskih zidina.

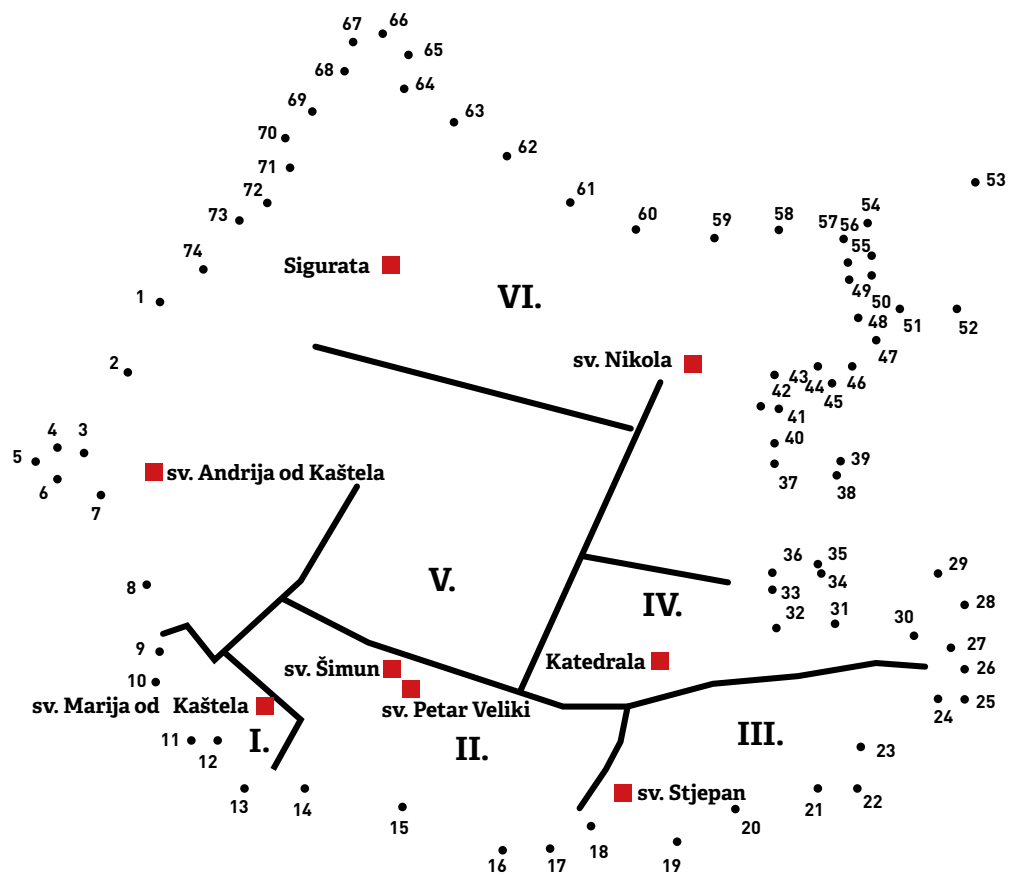
Sredinom 13. stoljeća konačnim zasipavanjem luke i rubnih močvarnih predjela nastaje glavna ulica – Placa ili Stradun, uzduž koje se grade kuće, a na njezinim krajevima javne i sakralne zgrade, te samostani. Prostor srednjovjekovnoga grada opasan je zidinama, čime je zaokružena čvrsta urbana cjelina, nazvana Dubrovnik.

Prikaz Dubrovnika, Francesco Velasi, 1571.

Krajem 15. stoljeća izgradnja grada bila je uglavnom dovršena, a ulice i trgovi su popločeni. Većih prostornih intervencija nije bilo, pa je urbanističko lice grada do »velike trešnje« 1667. godine ostalo uglavnom nepromijenjeno. Nakon potresa i razaranja koje je uslijedilo nastojale su se, gdje god je to bilo moguće, zadržati postojeće strukture. Ona gradska područja u kojima su razaranja bila prevelika i više se nije moglo uspostaviti prijašnje stanje, dobila su svoje novo lice.

Od mnogih predromaničkih i romaničkih crkvica ostale su samo ruševine. O njima svjedoče temelji ili ostatci zidova koji su izišli na vidjelo tek nakon provedenih arheoloških istraživanja. Dijelovi pleterne ornamentike i danas su vidljivi kao spolia (dio starije građevine ponovno upotrijebljen na novom objektu), uzidani u fasadama baroknog Dubrovnika.

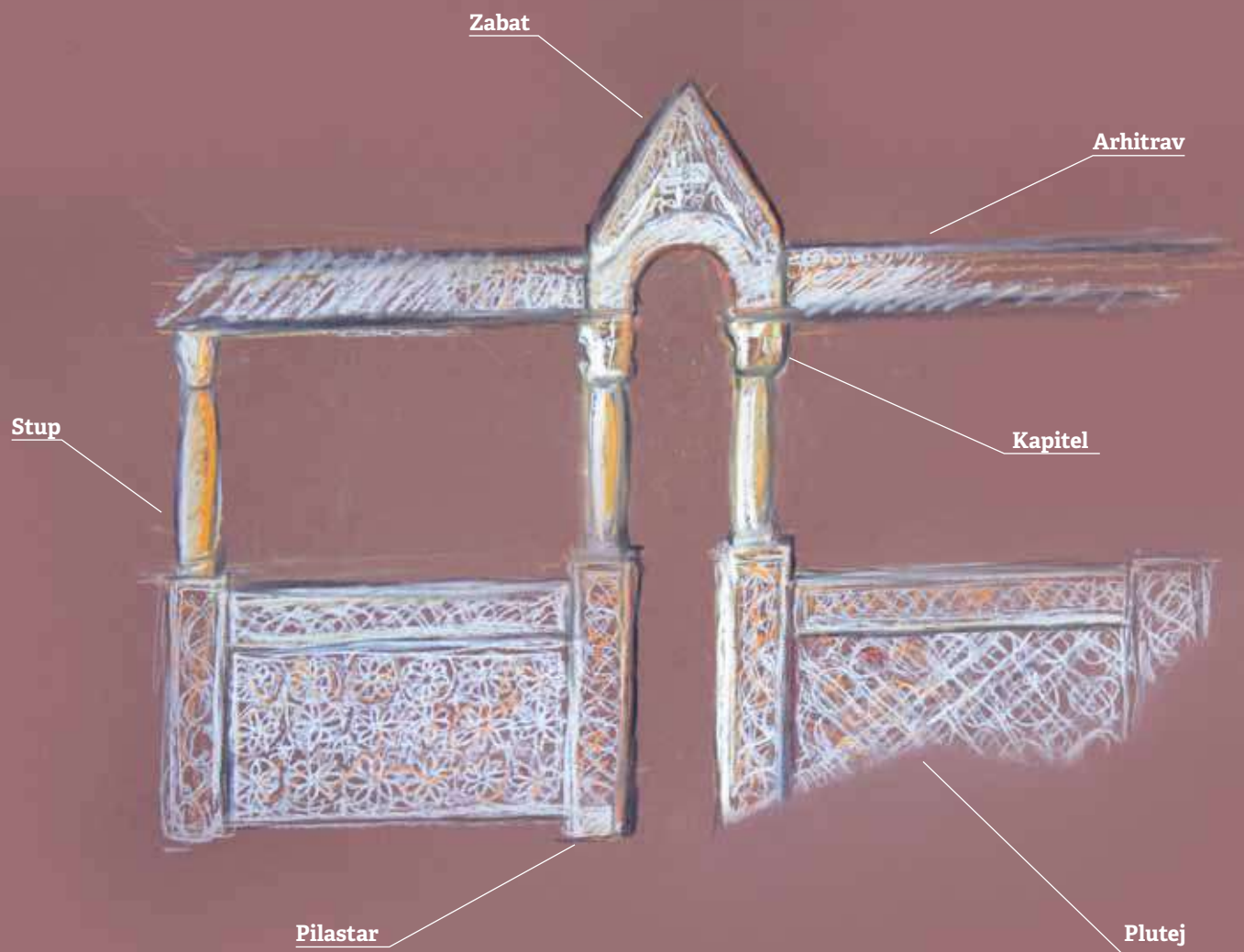
Područje srednjovjekovnoga grada Dubrovnika bilo je podijeljeno na 6 cjelina (seksterija). Na zemljovidu Grada označi njihove nazive: I. Kaštio, II. Sveti Petar, III. Pustijerna, IV. Katedralni Kaštel ili Sveta Marija, V. Sveti Vlaho i VI. Sveti Nikola.

Pleter i pleterna ornamentika

Pleterna ornamentika je plitka reljefna dekoracija u kamenu, gdje se s pomoću prutića od jedne ili više traka tvore različiti geometrijski ukrasi: od jednostavnog čvora, preko pletenice, do složenijih motiva mreže. Ti su motivi često kombinirani s biljnim ukrasima (lozica, palmeta), životinjskim prikazima (ptica, lav) i drugim motivima (rozeta, križ, kalež). Ljudske su figure rijetke. Stilski ujednačena skulptura proizvod je vrsnih dubrovačkih klesara, koji su tijekom vremena razvili svoj prepoznatljiv stil. Pleterom su ukrašeni gotovo svi dijelovi crkvene arhitekture i crkvenog namještaja, bilo trobrodних bazilika bilo jednobrodних crkvice s kupolom. Većina dubrovačkih crkava pripadala je benediktinskom redu. Osnivali su ih u 9. i 10. stoljeću članovi gradskog patricijata, predvođeni priorima ili biskupima.

Oltarna pregrada

Pletenica

Mreža

Arkada

Križ

Kuke

Ptica

Paun

Ljudski lik

Palmeta

Bršljan

Akantus

Učvorene kružnice s cvjetovima

Glagoljica

Glagoljica je staroslavensko pismo, nastalo sredinom 9. stoljeća. Već početkom 16. stoljeća sve više ju potiskuje latinica, no u nekim hrvatskim krajevima bila je u uporabi do pred dvije stotine godina. Autori ovoga pisma su braća Konstantin (zvani Ćiril) i Metod, bizantski redovnici koji su na osnovi jezika makedonskih Slavena iz okolice Soluna sastavili prilagođeno pismo i preveli crkvene knjige. Razlog za sastavljanje novog pisma bilo je širenje kršćanstva kod slavenskog stanovništva. Naziv glagoljica nastao je na hrvatskom prostoru tek potkraj srednjeg vijeka, u vrijeme kada su glagoljicom pisali još samo Hrvati. Riječ glagoljica potječe od glagola glagoljati (golgoljati; glagoliti), koji ima dva značenja: 1. služiti misu na staroslavenskom jeziku; 2. pričati, govoriti, divaniti. Sama riječ nastala je iz praslavenskog jezika.

Rano doba pismenosti u svim jezicima ima svoje nedostatke. Pismo i pismenost ovisili su o školovanju, koje je tada bilo privilegija, a ne obveza, kao danas. U srednjem vijeku glagoljski pisari bili su uglavnom redovnici (kler), koji su jedini bili pismeni. Glagoljica je specifična po tome što ju šire i razvijaju pisari – putnici, redovnici glagoljaši, koji djeluju na određenom području, posjećuju određena mjesta (sela i

vlasteline), obavljaju određene pisarske zadatke, vjerske i svjetovne. Pisar je uvijek morao sa sobom nositi svoj pribor, morao je znati pripremiti podlogu za pisanje, imati pero i boju, te sve to brzo i učinkovito pripremiti na terenu. Hrvati su jedini narod u Katoličkoj crkvi koji je gotovo tisuću godina imao liturgiju na narodnom jeziku, dok se u ostalim katoličkim zemljama u liturgiji bez iznimke koristio latinski jezik sve do 1962. godine i Drugoga vatikanskog koncila. Za tu iznimnu povlasticu među svim narodima svijeta posebno su zaslužni hrvatski svećenici glagoljaši, vrijedni čuvari kršćanske vjere i narodnog duha u hrvatskom narodu.

Prema jednoj od teorija, Ćiril je stvorio pismo između 861. i 863. godine. Pri njegovu sastavljanju koristio je tri osnovna geometrijska simbola, s pomoću kojih mnoge religije tumače postojanje svijeta. To su krug, trokut i kvadrat. Krug je simbol Sunca, cjelovitosti i savršenosti božanstva koje daje život. Trokut je simbol velikog trojstva, u kojem su nebo i zemlja sjedinjeni s čovjekom. Kvadrat je simbol Zemlje, četiriju godišnjih doba, četiriju elemenata (vode, vatre, zraka i zemlje).

Nedugo nakon Ćirilova doba, u kojem se držalo do sheme prema kojoj su slova bila uobičajena (trokutasta), čovjekova ruka i pisarski alat

novim slovima dali su obilježja tekućeg pisma (obloga), a sljedeća će faza u razvoju pisma donijeti četvrtaste (uglaste) oblike. Stoga danas imamo tri osnovna tipa glagoljice: trokutastu (9.–10. stoljeće), oblu (10.–12. stoljeće) i uglatu (13.–16. stoljeće). Uglata se glagoljica katkad naziva i hrvatskom glagoljicom, jer je u pravilu korištena jedino u Hrvatskoj.

Glagoljica ima drukčiji raspored slova od današnje latinice: umjesto s a, b, c, d, počinje s a, b, v, g, a svako slovo ima i svoje ime, što je u vremenu nastanka glagoljice trebalo omogućiti lakše pamćenje: a je az, b je buky, v je vědê itd. Prema prvim dvama slovima, taj se grafemski sustav naziva **AZBUKA**. Brojevi su se u glagoljici zapisivali tako da se ispred i iza slova stavljao mali kvadrat, a vrlo često upisivala se i vitica iznad slova.

Ɱ	A (az)	1	Ɱ, Ɱ	Đ, J (đerv)	30	ϕ	F (frit)	500
Ɑ	B (buki)	2	Ɑ	K (kako)	40	Ɑ	H (hir)	600
Ɐ	V (vidi)	3	Ɐ	L (Ljudi)	50	Ɐ	ω (ot)	700
Ɒ	G (glagole)	4	Ɒ	M (mislite)	60	Ɒ	Št, Šć, Ć (šća)	800
ⱱ	D (dobro)	5	ⱱ	N (naš)	70	ⱱ	C (ci)	900
Ⱳ	E (jest)	6	Ⱳ	O (on)	80	Ⱳ	Č (črv)	1000
ⱳ	Ž (živite)	7	ⱳ	P (pokoj)	90	ⱳ	Š (ša)	2000
ⱴ	(Z) (zelo)	8	ⱴ	R (rci)	100	ⱴ	ı	poluglas (jer)
Ⱶ	Z (zemla)	9	Ⱶ	S (slovo)	200	Ⱶ	Ja, Je (jat)	
ⱶ	Ā (iže)	10	ⱶ	T (trdo)	300	ⱶ	Ju (jus)	
ⱷ	I (i)	20	ⱷ	U (uk)	400	ⱷ	Je-je (jest-je)	

ⱮⱭⱰⱱⱲⱳⱴⱵⱶⱷ

JESTE LI ZNALI?

Prva poznata hrvatska dječja početnica glagoljaška je početnica, i potječe iz 1527. godine. Tiskana je u Veneciji i predstavlja luksuzno izdanje, čak i u europskim razmjerima. Sačuvana su samo četiri primjerka, koji se čuvaju u Beču, New Yorku, Oxfordu i u Sankt Peterburgu. Djeca su već na prvoj stranici za vježbu čitala glagoljska slova, primjerice: ba be bi bo bu, odakle je nastala riječ **bubati**.

Župski i konavoski glagoljski natpisi

Otkrićem glagoljskih natpisa pokraj crkve Male Gospe u Dunavama i crkve sv. Đurđa u Petrači, dobili smo materijalne dokaze o postojanju glagoljice na našim prostorima u 11. stoljeću. Natpis iz Župe dubrovačke nastao je istodobno kad i Baščanska ploča, a zapisan je najstarijim oblicima glagoljice – oblom i trokutastom. Oba natpisa imaju više dodirnih točaka. Pronađeni su uz crkve koje su smještene uz antičke ceste i u oba primjera srednjovjekovna crkva s grobljem nastala je na staroj antičkoj arhitekturi. Kao podloga za pisanje korišteni su materijali antičkog podrijetla: ulomak tegule – antičkoga crijepa i ulomak mramorne stele – nadgrobnog spomenika.

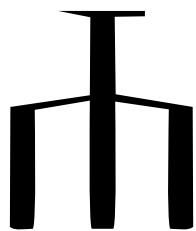
Glagoljski natpis iz Župe dubrovačke, 11. stoljeće, crkva sv. Đurđa, Petrača

Plitko urezan natpis sastoji se od dva dijela. U prvom dijelu spominje se da je Potuga gradio crkvu sv. Đurđa, sin mu je bio Petar, a Petrov sin Ivan ovo je pisao. Drugi dio natpisa pisao je Stjepan koji spominje sv. Sofiju i sv. Silvestra.

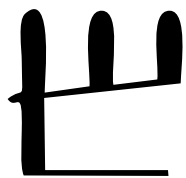

Glagoljski natpis iz Konavala, 11. stoljeće, crkva Male Gospe, Dunave

Plitko urezani natpis sastoji se od dva dijela, a čitljiv i razumljiv tekst govori nam: *Ja klesah to naslijepo.* Autor se hvali kako je laik, a zna pisati. Klerici se mogu držati pismenima i onima koji znaju glagoljicu, ali on koji je laik iznimno zna glagoljicu, i to tako dobro da ju može naslijepo klesati, odnosno »iz glave, bez predloška«.

BAŠĆANSKA PLOČA

Ш

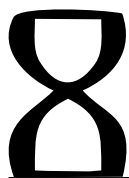
Э

ŕ

z

Du

I

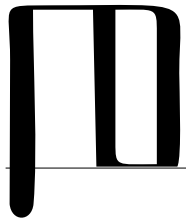
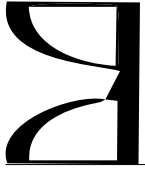

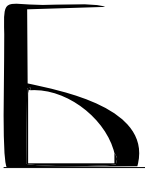
4

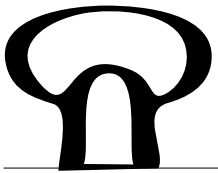
𐌲𐌹𐌸𐌰

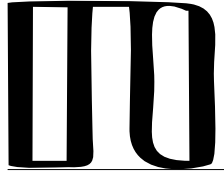
m

P

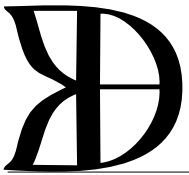

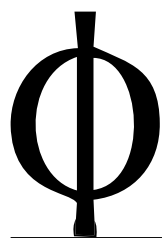

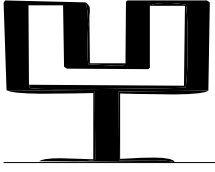

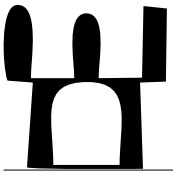

Uradi sam!
Napiši svoje ime i prezime glagoljicom.

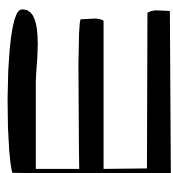

v

č

LEKSIKON ILI POJMOVNIK

A

ARHEOLOGIJA

Znanstvena disciplina, koja na temelju pronađenih ostataka građevina i predmeta proučava društvo od prve pojave čovjeka.

ARHITRAV

Kamena greda koja počiva na kapitelima stupova, sastavni je dio oltarne pregrade.

AKANTUS (medvjeda stopa) lisnata je trnovita biljka. Dobila je ime po nimfi Akanti, u koju se zaljubio starogrčki bog Sunca, pjesništva i glazbe Apolon. On ju je htio ugrabiti, no ona se opirala i noćima mu izgredla lice, pa ju je Apolon za osvetu pretvorio u bodljikavu biljku akantus.

AKROTERIJ

Završni, izbočeni, ukrasni dio na vrhu krova ciborija i drugih dijelova arhitekture.

AMBON

Povišeno mjesto u crkvi, s kojega su se čitali evanđelje i poslanice. Do njega je vodilo malo stubište, a bio je ograđen kamenom ogradom. Od 11. stoljeća razvija se u propovjedaonicu.

APSIDA

Svetište, prigrađeni ili četvrtasti prostor, najčešće na istočnoj strani crkve.

ARKADA je arhitektonski element – luk između dvaju stupova.

B

BAŠČANSKA PLOČA

Ploča oltarne pregrade (plutej) iz crkve sv. Lucije u Jurandvoru kod Baške, na otoku Krku, iz 1100. godine. To je glagoljski natpis u kamenu, najdulji i najbogatiji podacima iz toga vremena. Pisan je na narodnom jeziku te svjedoči o postojanju hrvatske države, donoseći ime hrvatskog kralja Zvonimira.

BRŠLJAN je zimzelena biljka penjačica srcolikoga lista.

V

VAPNENAC

Najrašireniji tip stijena u Hrvatskoj, dio je prirodne baštine duž krške obale Jadrana. Većina crkvenog namještaja na našoj izložbi isklesana je od vapnenca.

VOLUTA je ukras u obliku zavijutka, mreže, spirale ili puža.

G

GLAGOLJICA

Glagoljica je staroslavensko pismo, nastalo sredinom 9. stoljeća, a njezini autori bili su slavenski apostoli, braća Konstantin (Ćiril) i Metod, koji su, služeći se ovim pismom, preveli crkvene knjige na staroslavenski jezik. Od kraja 12. stoljeća Hrvati su jedini narod koji rabi

i razvija glagoljicu, a upravo je u Hrvatskoj u razdoblju od 13. do 16. stoljeća nastao i novi glagoljski tip – uglata ili hrvatska glagoljica.

E

EPIGRAFIJA

Pomoćna povijesna znanost, kojoj je zadaća čitanje i tumačenje sačuvanih povijesnih natpisa, koji su ispisani ili uklesani u kamenu, glini i drugim čvrstim materijalima.

Z

ZABAT

Sastavni dio oltarne pregrade, njezin gornji dio trokutasta oblika, koji je nadvisivao ulaz u prostor svetišta.

I

IMPOST

Kameni umetak između kapitela i svoda koji prenosi teret, a obično je u obliku krnje piramide, kocke ili ploče. Često je ukrašen reljefom.

Đ

ĐAKON

U ranome srednjem vijeku u Rimokatoličkoj crkvi đakon je pomoćnik svećeniku pri služanju mise.

K

KAPITEL

Glava stupa, gornji istaknuti dio koji nosi teret luka ili grede; često ukrašen biljnim i figuralnim motivima. Romanički kapitel bio je kokast i najčešće ukrašen pleterom ili fantastično-simboličnim figuralnim kompozicijama.

KRIPTA

Kripta je podzemni prostor ispod svetišta; služio je za pokapanje mučenika i pohranu relikvija.

KRIŽ je jedan od najstarijih ljudskih znakova, simbol je kršćanstva.

L

LAPIDARIJ

Lapidarij je naziv za zbirku kamenih spomenika, kao što su skulpture i arheološki spomenici, koji se mogu nalaziti na mjestu gdje su iskopani, ili mogu biti smješteni na otvorenome, u sklopu povijesnih, arheoloških ili gradskih muzeja, a često i u sklopu samostana.

LAĐA (BROD) CRKVE

Prostor za vjernike u kršćanskim bazilikama i drugim crkvama. Postoje jednobrodne, trobrodne ili peterobrodne crkve.

LEZENA

Fasade ranosrednjovjekovnih crkvice bile su raščlanjene plitkim pravokutnim izbočinama,

PTICA u kršćanskoj umjetnosti simbolizira odvajanje duše od tijela i predstavlja Duha Svetoga.

R

ROMANIKA

Stilsko razdoblje u zapadnoeuropskoj umjetnosti, koje je trajalo otprilike od 10. do 13. stoljeća. Umjesto malih predromaničkih crkava grade se znatno veće crkve, a njihov se namještaj, osim pleterom, ukrašava životinjskim i rjeđe ljudskim figurama.

ROTONDA

Crkva kružnog oblika, s uokolo raspoređenim apsidama, kojih najčešće ih ima šest. No crkva iznad sela Ošlje u Dubrovačkom primorju ima osam apsida.

REKONSTRUKCIJA

U obnovi graditeljske baštine, i u arhitekturi, rekonstrukcija je djelomična ili potpuna obnova povijesne građevine, koja prati njezin izvorni oblik, uz primjenu suvremenih materijala i tehnologija.

S

SARKOFAG

Sarkofag je kameni sanduk u koji se polaže tijelo pokojnika, a zatvoren je poklopcem. Može se nalaziti pod zemljom, no češće je iznad nje:

lezenama, koje su često bile povezane nizom slijepih lukova. Imale su statičku namjenu, ali su ujedno djelovale i ukrasno.

M

MUZEJ

Muzej je nekomercijalna, javna ustanova u službi društva i njegova razvoja, koja u svrhu proučavanja, naobrazbe i zadovoljstva nabavlja, čuva, istražuje i izlaže materijalna svjedočanstva o ljudima i njihovoj okolini.

MRAMOR

Mramor je stijena iznimne čvrstoće, bijele boje ili raznobojan. Primjenjuje se u građevinarstvu i kiparstvu.

N

NADVRATNIK

Gornji vodoravni završetak otvora vrata, ukrašen pleternom ornamentikom.

O

OLTAR

Oltar je središte kršćanskog bogoslužja, mjesto na kojemu svećenik služi misu i prinosi euharistijsku žrtvu. Do Drugoga vatikanskog koncila, 1962. godine, svećenik je služio misu leđima okrenut puku, a nakon Koncila on je okrenut prema puku.

u crkvi, u mauzoleju ili na otvorenome. Tada je obično ukrašen.

SEKSTERIJ

Manja teritorijalna jedinica u Dubrovniku u srednjem vijeku – gradska četvrt.

SPOLIJ

Dio starije građevine ponovno upotrijebljen na novom objektu.

STUP

Kameni okomiti potporanj u obliku valjka, koji prenosi teret nadgrađa na čvrstu podlogu. Sastoji se od baze, trupa i kapitela (glavice). Najistaknutiji je dio svakoga stupa kapitel, često ukrašen biljnim i figuralnim motivima.

T

TRANZENA

Izdubljena (perforirana) kamena ploča koja u crkvi služi kao pregrada ili prozor.

Št, Šć, Ć

Ćiril i Metod, Solunska braća, Sveta braća. Ćiril je bio darovit čovjek, posebno za fonetiku. Na osnovi jezika makedonskih Slavena iz okolice Soluna sastavio je prilagođeno pismo, i tim je pismom ispisivao svoje prijevode crkvenih knjiga. Metod je cijelu Bibliju preveo na slavenski jezik.

OLTARNA PREGRADA

Kamena pregrada s prolazom prema oltaru, koja je dijelila svetište od ostalog dijela crkve, namijenjenog vjernicima.

P

PALMETA je naziv za lepezasti ukrasni motiv u obliku listova palme.

PASJI SKOK je rubni ukras koji se sastoji od kuka koje se nižu jedna za drugom.

PAUN je u kršćanskoj umjetnosti simbol uskrsnuća i vječnog života.

PILASTAR

Polustup četvrtastog presjeka, priljubljen uz zid ili kao dio oltarne pregrade, osim konstruktivne važnosti (pojačanje) često ima i ukrasnu funkciju.

PLETER

Pleterom se naziva plitki reljefni ukras na kamenome crkvenom namještaju starohrvatskih crkava.

PLUTEJ

Donji dio oltarne pregrade, velike kamene ploče ukrašene pleternom ornamentikom.

PREDROMANIKA

Stilsko razdoblje zapadnoeuropske umjetnosti od kraja 6. do početka 10. stoljeća. U tom razdoblju u naše krajeve doseljuju se Hrvati i dolazi do njihova pokršćavanja, osnivaju se prve kneževine i grade se crkvice koje su opremane kamenim namještajem, ukrašenim pleterom.

C

CIBORIJ

Pokrov ili nadgradnja u obliku krova na stupovima, koji se podiže iznad oltara. U katoličkim crkvama, nadgradnja nad oltarom ili krsnim zdencem, obično na 4 do 6 stupova, koji nose krov različita oblika. Pojavljuje se od 4. stoljeća u starokršćanskim, predromaničkim crkvama.

CRKVA

U arhitektonskom smislu građevina namijenjena kršćanskom bogoslužju. Predromaničke, starohrvatske crkve najčešće su manjih dimenzija, slobodnih i različitih oblika.

Š

ŠKROPIONICA

Kamena posuda za blagoslovljenu vodu, redovito stoji pokraj ulaza u crkvu.